

A Sobelek zokogtak. A Sobelek zokogtak. A zokogás enyhe túlzás. Egy biztos – mialatt a szemüket törölgették – nem jutottak szóhoz. A Sobelek – az apa, az egykor négy év körüli leánya és az anyuka – 15 évvel a Páneurópai Piknik 1989. augusztus 19-i eseményei után németországi otthonukban szembesülhettek határáttörésük akkori megörökítőjével. Azzal a soproni amatőr filmes orvossal, akinek helyén volt az esze és szíve, aki kamerájával volt jelen az NDK-sok sopronpusztai határáttörésénél. Filmfelvevőjével követte őket a szabad világba, át Ausztriába. Éppen az ifjú Sobel apukát is lencsevégre kapta, amint szősi kisleányát magához szorítva tör át többedmagával a szétszakított vasfüggönyön.

Odaát a fiatal férfit elfogta a zokogás. Magához szorított csöppsége nem is tudta, mi történik körülötte, vele. Előbb a kamerába nézett az őt filmező bácsit csodálva, majd édesapjára meredt megrémülve, akit még soha nem látott sírni. A Sobel lány ott és akkor, 1989. augusztus 19-én szembesült először a ténnyel – nem csak a gyerekeknek, de a felnőtteknek is vannak könnyeik, és olykor még az apukák, az őket erős karral ölelők és védők is sírnak.

A Sobelek húsz évvel ezelőtt világsztárok lettek – a szó ismertséget jelentő értelmében. A soproni orvos által megörökített határáttörés Sobel-jelenetét a világ legtöbb nagy tévétársasága átvette Japántól Spanyolországig, Ausztráliától az Egyesült Államokig. A gyermek és az őt könnyes szemmel átmentő apa kettőse jelképpé vált, a Sopronpusztán hullatott örömkönnyek az európai szabadság közelségét jövendölték.

A soproni filmes-orvost – Kárpáti Györgyöt – öt évvel ezelőtt nem e könnyek vezették Sobelékhez. Filmet szándékozott készíteni a saját családjáról és városáról, Sopronról. Családjáról, melyet a rokonoktól mind vadabb politikai határok választottak el. Városáról, a hűségesről, „ahol az épületek római alapokon állnak”, s amelynek közelében, az ország nyugati határán a szovjet érdekszféra drótaskadályokat húzott fel, s közjük 900 ezer taposóaknát telepített.

Határtalan történet – ez lett végül e film-elégia címe. Benne kapott helyet a családi vonatkozások mellett, azokkal összefonódva a kelet-német Sobel család sorsa is.

A Határtalan történet annyira soproni és magyar, hogy még a zenéjét is a soproni nagypapa egyik kompozíciója biztosítja.

Az elégia – „szomorkás hangulatú, legtöbbször bölcselkedő, filozofikus költemény, a görög eredetiben formája mindig disztichon”. E műfaji megjelölés a visszatekintő, ám mégsem nosztalgikus, inkább elgondolkozó volta okán illik a filmre.

Akik kíváncsiak rá és a húsz évvel ezelőtti határáttörésről való megemlékezésre, azok Kárpáti György filmjét augusztus 19-én megtekinthetik a sopronpusztai áttörésnél a Szabadság sátorban.

Különleges, negyvenöt évvel ezelőtti, a dokumentumfelvételekkel vetekedő hitelességű korai határáttörési jelenet is részévé vált Kárpáti György filmjének. Nem véletlenül.

A soproni filmes-orvos a város középiskolás diákjaként már amatőrfilmezett. Elszántságára és a filmezés iránti elkötelezettségére jellemző, hogy társaival meg merte keresni a Határőrség Országos Parancsnokságát, hogy elnyerje együttműködésüket egy, a határövezetben, a vasfüggöny sávjában forgatandó kisjátékfilm forgatásához.

A fekete-fehérben filmetűd egy tizenéves fiatal pár tragikus végű „disszidálási” kísérletének a foglalatja. A „disszidál” kifejezés a tiltott határátlépés köznapi megfogalmazása volt évtizedeken át hazánkban. Még pontosabban a Nyugatra való illegális távozás jelölésére szolgált.

Itt, e negyvenöt évvel ezelőtti amatőr filmalkotásban a hajnali szürkületben egy lány és egy fiú

küzd a Sopron környéki határmezsgye szögesdrót akadályával, s végül sikerül megnyitniuk. A fiú előre engedi-tuszkolja a lányt – a szabad világ felé.

A határőrség felderíti a szökést. Világító rakétával jelzik az elkövetés helyét. A fiú menekülésre biztatja a lányt, aki a senki földjén futás közben aknára lép. A fiút elfogják a határőrök, és kíséretükben indul visszafelé...

Talán nem csak az idősebb nemzedékhez tartozókban, de bennük bizonyára óhatatlanul felmerül a kérdés, hogyan volt képes ilyen arányú együttműködésre bírni az adott korban egy középiskolás fiú a határőrséget? Hisz' éppen e film hangsúlyozza a korszak vasfüggöny-szigorát!

Nyilván nem másra, mint a filozofikus „ész cselére” volt itt szükség. És a soproni ősök sorával háta mögött a 18 éves Kárpáti Györgynek volt esze a hatalom fegyveres őrségének a megnyeréséhez. E filmetűdöt – aki olyan beállítódottságú volt – „memento mori”-ként is szemlélhette: lám, mind így jár, aki a szocializmusból a nyugati világba akar szökni. Az alkotói megvalósítás – és ezt minden mai néző tanúsíthatja – éppen az ellenkező értelmezést sugallja: egy fiatal élet elvesztésének értelmetlenségét, a hatalom élet- és szerelemellenes bosszúját.

Talán egy mondattal bele lehetne „rajzolni” a kísérszövegbe azt az ún. „ész cselét” amelyet ez a 18 éves fiatalember használt akkor, amikor megnyerte magának, (s nekünk, meg az utókornak) a határőrség együttműködését e drámai játékfilm megszületéséhez. Mert az ilyen „ész cselei” nélkül abban a korban aligha születhettek volna meg az ilyen és ehhez hasonló mondanivalójú művészi alkotások.

Kárpáti György soproni honpolgárként számos tragikus disszidenstörténettel szembesülhetett gyermekora óta. A Határtalan történet c. filmjének egyik jelenetét – túlélő tanúval – egy ilyen tragédiának a helyszínén vette fel. Kótay Géza fiatalemberként kísérelte meg a nyugatra szökést valamikor a hatvanas években. Kalandos úton jutott el barátjával a vasfüggönyig. Az őrjárat elől hasalva bújtak a bozótba, majd felkeltek, hogy rohanjanak. Irány Ausztria.

Rohantak volna, de egyikük aknára térdelt, a másikuk arra lépett...

A Sobel család menekülésekor már nem volt aknazár. Határáttörésüket csak a politika irányította határőrök nehezíthették volna. De nem a magyarok.

Kárpáti György dokumentumfelvételén is látható az a jelenet, amelyet a Bundestag egykori tagja, a sopronpusztai emlékhely avatója, ing. Rainer York is említésre méltónak talált. A gyermekével a határsávban elbukó, menekülő kelet-német édesanyát éppen egy magyar határőr segíti fel és irányítja Ausztria felé.

Rainer York három nevet említ a magyarság magatartásának jellemzésére – Mahatma Gandhi, Martin Luther King és Nelson Mandela nevét.

Soha rosszabb társaságot magyarságunknak! A 160 éve elhunyt-tűnt költő szavaival: „A magyar név megint szép lesz....” ?

Szép volt. Még húsz éve igen szép. Itthon – önbecsülésünk okán – és külföldön egyaránt. „S mit rákentek...” az utóbbi évek. Tegyük róla, hogy e gyalázat ne szorítson egy újabb, most már EU-s vasfüggöny mögé.

Legyen e mi sorsunk is egy megszabadulást választó, egy igazi Határtalan történet! szil